ӘЛЕУМЕТТІК ЖӘНЕ ГУМАНИТАРЛЫҚ ҒЫЛЫМДАР
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫЕ НАУКИ
SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES

CENTRAL ASIAN SCIENTIFIC JOURNAL
ISSN 3135-3061
2026. №4 (32), 2-том. 769–772 б.
DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.24460092
Журнал сайты: https://cajournal.kz

ӘОЖ 316.7

ЖАСТАРДЫҢ ҚҰНДЫЛЫҚТЫҚ БАҒДАРЛАРЫ: ҚАЗІРГІ СТУДЕНТТЕРДІҢ ӨМІРЛІК БАСЫМДЫҚТАРЫ МЕН ИДЕАЛДАРЫ

М. Сырымбай, З. Жақсыбек, Д. Сидғұл, Д. Амангелді, А. Нұрғали
С. Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университеті, Астана, Қазақстан

Сырымбай Милена — 03-073-26-17 тобының 1-курс студенті, С. Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университеті, Астана, Қазақстан.

Жақсыбек Зарина — 03-073-26-17 тобының 1-курс студенті, С. Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университеті, Астана, Қазақстан.

Сидғұл Дильназ — 03-073-26-17 тобының 1-курс студенті, С. Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университеті, Астана, Қазақстан.

Амангелді Дария — 03-073-26-17 тобының 1-курс студенті, С. Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университеті, Астана, Қазақстан.

Нұрғали Айкүміс — 03-073-26-17 тобының 1-курс студенті, С. Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университеті, Астана, Қазақстан.

Ғылыми жетекші: Турсымбеков Д.А. — магистр, педагогика және философия кафедрасының аға оқытушысы, С. Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университеті, Астана, Қазақстан.

© М. Сырымбай, З. Жақсыбек, Д. Сидғұл, Д. Амангелді, А. Нұрғали, 2026

Аннотация: Мақалада қазіргі студент жастардың құндылықтық бағдарлары, өмірлік басымдықтары мен идеалдары қарастырылады. Зерттеудің мақсаты – студенттер үшін отбасы, білім мен мансап, материалдық тұрақтылық, рухани құндылықтар және жеке еркіндіктің арақатынасын анықтау. Зерттеу барысында 84 респондент қатысқан сауалнама нәтижелері сипаттамалық әдіспен талданды. Нәтижелер бойынша респонденттердің 60,7%-ы қазіргі өмірдегі ең маңызды құндылық ретінде отбасын атаған. Өмірлік мақсат ретінде 45,2% өзін-өзі дамыту мен еркін өмір сүруді, 34,5% жақсы білім алып, табысты маман болуды, 9,5% қаржылық тәуелсіздікті таңдаған. Әлеуметтік желілердің ықпалына қатысты жауаптар олардың жастар құндылықтарына әсері біржақты емес екенін көрсетті. Зерттеу қазіргі студенттердің дәстүрлі отбасылық құндылықтарды сақтай отырып, жеке даму, еркіндік және кәсіби өзін-өзі жүзеге асыруға да жоғары мән беретінін көрсетті.

Түйін сөздер: жастар, студенттер, құндылықтық бағдар, отбасы, мансап, материалдық тұрақтылық, рухани құндылықтар, жеке еркіндік, әлеуметтік желілер.

КІРІСПЕ

Қазіргі қоғамдағы әлеуметтік, экономикалық және ақпараттық өзгерістер жастардың дүниетанымы мен өмірлік ұстанымдарының қалыптасуына әсер етуде. Жастар қоғамның әлеуметтік жаңаруына қатысатын маңызды әлеуметтік топ болғандықтан, олардың құндылықтық бағдарларын зерттеу қоғамдық өзгерістердің сипатын түсінуге мүмкіндік береді.

Құндылықтар адамның шешім қабылдауына, өмірлік мақсаттарын белгілеуіне және әлеуметтік мінез-құлқына ықпал етеді. Студенттік кезеңде жас адам кәсіби болашағын айқындап, білім алу, мансап, қаржылық тәуелсіздік, отбасы және өзін-өзі дамыту сияқты

бағыттар бойынша маңызды таңдаулар жасайды. Осы тұрғыдан алғанда студент жастардың өмірлік басымдықтарын зерттеу саясаттану үшін де маңызды, өйткені құндылықтар азаматтардың қоғамдық өмірге қатысуына, әлеуметтік мәселелерге көзқарасына және болашаққа деген ұстанымына әсер етеді.

Зерттеудің өзектілігі қазіргі жастардың дәстүрлі құндылықтар мен жаңа жеке бағдарларды қатар ұстануымен байланысты. Бір жағынан, отбасы мен тұрақтылық маңызды болып қала береді. Екінші жағынан, жеке еркіндік, өзін-өзі дамыту, білім және кәсіби өзін-өзі жүзеге асыруға ұмтылыс күшейіп келеді.

Зерттеудің мақсаты – қазіргі студенттердің өмірлік басымдықтарын анықтап, отбасы, білім мен мансап, материалдық және рухани құндылықтардың арақатынасын сауалнама нәтижелері негізінде талдау.

Зерттеу міндеттері: студент жастардың негізгі құндылықтарын анықтау; өмірлік мақсаттардың басым бағыттарын салыстыру; отбасы, мансап, материалдық және рухани құндылықтардың арақатынасын сипаттау; әлеуметтік желілердің жастар құндылықтарына ықпалын бағалау.

ЗЕРТТЕУ ӘДІСТЕМЕСІ

Зерттеу сандық сауалнама әдісі арқылы жүргізілді. Сауалнама Google Forms платформасында ұйымдастырылып, оған 84 респондент қатысты. Сауалнамада респонденттердің жасы, қазіргі өмірдегі ең маңызды құндылығы, өмірлік мақсаты және әлеуметтік желілердің өмірлік құндылықтарға ықпалы туралы сұрақтар қамтылды.

Алынған жауаптар пайыздық көрсеткіштер бойынша сипаттамалық талдаудан өткізілді. Зерттеуде көрсетілген пайыздар сауалнамаға қатысқан 84 адамның жауаптарын сипаттайды. Сондықтан нәтижелерді барлық Қазақстан жастарына толық таратуға болмайды; олар зерттелген респонденттер тобының пікірін көрсетуге бағытталған.

1. ЖАСТАРДЫҢ ҚҰНДЫЛЫҚТЫҚ БАҒДАРЛАРЫНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Құндылықтық бағдар – адамның белгілі бір құндылықтарды маңызды деп қабылдап, соларға сәйкес шешім қабылдауына және әрекет етуіне ықпал ететін ұстанымдар жүйесі. Құндылықтар адамның өмірлік мақсаты мен әлеуметтік мінез-құлқын түсіндіруде маңызды орын алады.

Ш. Шварцтың құндылықтар теориясында адамның таңдауына және мінез-құлқына ықпал ететін базалық құндылықтар жүйесі қарастырылады. Р. Инглхарт еңбектерінде қоғамның әлеуметтік-экономикалық жағдайы өзгерген кезде адамдардың материалдық қауіпсіздікпен қатар өзін-өзі көрсету, еркіндік және өмір сапасы сияқты құндылықтарға бағдарлануы мүмкін екені көрсетіледі.

Жастардың құндылықтық жүйесінде дәстүрлі және заманауи бағдарлар қатар өмір сүруі мүмкін. Отбасы, тұрақтылық және әлеуметтік жауапкершілікпен қатар жеке еркіндік, кәсіби даму, өзін-өзі жүзеге асыру және жаңа ақпаратқа ашықтық маңызды бола түседі.

2. ҚАЗІРГІ СТУДЕНТТЕРДІҢ ӨМІРЛІК БАСЫМДЫҚТАРЫ

Сауалнамаға қатысқан 84 респонденттің 69%-ы 16–25 жас аралығында болды. 25 жастан жоғары респонденттер үлесі 14,3%, ал сауалнамадағы басқа жас санатына жататын жауаптар 16,7% болды. Осылайша зерттеу негізінен жастардың көзқарасын сипаттайды.

«Қазіргі өмірде сіз үшін ең маңызды құндылық қандай?» деген сұрақ бойынша отбасы бірінші орынға шықты: оны респонденттердің 60,7%-ы таңдаған. Білім мен мансапты 14,3%, рухани құндылықтарды 7,1%, жеке еркіндікті 7,1%, материалдық тұрақтылықты 6% таңдаған. Бұл нәтижелер студент жастар үшін отбасының әлеуметтік және тұлғалық маңызы жоғары екенін көрсетеді.

Отбасының бірінші орынға шығуы жастардың дәстүрлі әлеуметтік байланыстарды маңызды санайтынын білдіреді. Сонымен бірге білім мен мансаптың екінші маңызды бағыттардың бірі болуы жастардың болашақ кәсіби орнына мән беретінін көрсетеді.

3. ӨМІРЛІК МАҚСАТТАР: ӨЗІН-ӨЗІ ДАМЫТУ ЖӘНЕ КӘСІБИ ӨЗІН-ӨЗІ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ

Өмірлік мақсаттар туралы жауаптар қазіргі жастардың өзін-өзі дамытуға ұмтылысын айқын көрсетеді. Респонденттердің 45,2%-ы өзін-өзі дамыту және еркін өмір сүру бағытын таңдаған. 34,5%-ы жақсы білім алып, табысты маман болуды негізгі мақсат ретінде атаған. Ал 9,5%-ы қаржылық тәуелсіздікті таңдаған.

Өзін-өзі дамыту мен еркін өмір сүрудің жоғары көрсеткіші жастардың жеке автономияға және өз мүмкіндіктерін жүзеге асыруға ұмтылысын көрсетеді. Бұл көрсеткішті отбасының жоғары маңызымен қарама-қайшы қою міндетті емес. Қазіргі студент үшін отбасы әлеуметтік тірек болса, жеке даму мен кәсіби қалыптасу оның болашақ дербестігінің негізі болуы мүмкін.

Білім мен мансаптың 34,5% көрсеткішке ие болуы студенттік орта үшін кәсіби болашақтың маңызын көрсетеді. Жоғары білім алу тек диплом алу емес, еңбек нарығында өз орнын табу және өмір сапасын жақсарту мүмкіндігі ретінде қабылдануы ықтимал.

4. ОТБАСЫ, МАТЕРИАЛДЫҚ ЖӘНЕ РУХАНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫҢ АРАҚАТЫНАСЫ

Сауалнама нәтижелері отбасының қазіргі студенттердің құндылықтар жүйесінде жетекші орында екенін көрсетті. Респонденттердің 60,7%-ы отбасыны таңдауы оның жастар үшін эмоционалдық қолдау, тұрақтылық және әлеуметтік тиесілілік көзі екенін көрсетеді.

Материалдық тұрақтылықты ең маңызды құндылық ретінде 6% ғана таңдаған. Алайда қаржылық тәуелсіздікті өмірлік мақсат ретінде 9,5% көрсету материалдық жағдайдың мүлде маңызды емес екенін білдірмейді. Қаржылық тұрақтылық жастар үшін жеке мақсаттан гөрі дербестікке, қауіпсіздікке және өз таңдауын жүзеге асыруға мүмкіндік беретін фактор ретінде қарастырылуы мүмкін.

Рухани құндылықтарды 7,1% респондент таңдаған. Бұл көрсеткішті жастардың рухани құндылықтарға қызығушылығы жоқ деп түсіндіруге болмайды, өйткені сауалнамада респонденттер негізгі бір басымдықты таңдаған. Рухани құндылықтар отбасы, жеке даму және қоғамдық жауапкершілік сияқты басқа бағыттармен бірге көрінуі мүмкін.

Осылайша материалдық және рухани құндылықтар қазіргі студенттің өмірлік жүйесінде отбасы мен өзін-өзі дамыту сияқты басымдықтармен қатар орналасады. Құндылықтар арасында толық қарама-қайшылық емес, өзара байланыс байқалады.

5. ӘЛЕУМЕТТІК ЖЕЛІЛЕРДІҢ ЖАСТАР ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫНА ЫҚПАЛЫ

Сауалнама нәтижесінде әлеуметтік желілердің жастардың өмірлік құндылықтарына әсері әртүрлі бағаланған. Респонденттердің 33,3%-ы әлеуметтік желілер оң әсер етеді деп жауап берген. Тағы 33,3%-ы олардың оң және теріс әсері қатар бар екенін көрсеткен. 13,1%-ы әсер етпейді деп есептеген, 16,7%-ы нақты білмейтінін айтқан, ал теріс әсерді жеке көрсеткендер шамамен 3,6% болды.

Бұл нәтижелер әлеуметтік желілердің ықпалы біржақты емес екенін көрсетеді. Әлеуметтік желілер жастарға білім, кәсіби мүмкіндік, шығармашылық және қоғамдық ақпаратқа қол жеткізуге мүмкіндік береді. Сонымен бірге әлеуметтік салыстыру, идеалдандырылған өмір бейнесі және тұтынушылық контент адамның өзін бағалауына және материалдық немесе әлеуметтік жетістік туралы түсінігіне әсер етуі мүмкін.

Саясаттану тұрғысынан әлеуметтік желілерді жастардың қоғамдық пікірін қалыптастыратын маңызды ақпараттық орта ретінде қарастыруға болады. Цифрлық орта жастардың қоғамдық мәселелер туралы ақпарат алуына, пікір білдіруіне және азаматтық ұстанымының қалыптасуына әсер етеді. Сондықтан медиасауаттылық пен ақпаратты сыни бағалау қазіргі жастардың құндылықтық тұрақтылығы үшін маңызды.

ЗЕРТТЕУДІҢ ШЕКТЕУЛЕРІ

Зерттеудің негізгі шектеуі – респонденттер санының 84 адаммен шектелуі және іріктеменің жалпы Қазақстан жастарын толық қамтымауы. Сонымен қатар сауалнама нәтижелері респонденттердің өз жауаптарына негізделген. Сондықтан алынған көрсеткіштер

зерттелген топтың пікірін сипаттайды және барлық студент жастарға тікелей жалпыланбауы тиіс.

ҚОРЫТЫНДЫ

Зерттеу нәтижелері қазіргі студент жастардың құндылықтық бағдарлары дәстүрлі және заманауи басымдықтардың үйлесуі негізінде қалыптасатынын көрсетті. 84 респонденттің 60,7%-ы отбасыны қазіргі өмірдегі ең маңызды құндылық ретінде атады. Бұл отбасы институтының жастар үшін маңызын сақтап отырғанын көрсетеді.

Сонымен қатар жастардың жеке даму мен кәсіби өзін-өзі жүзеге асыруға ұмтылысы жоғары. Респонденттердің 45,2%-ы өзін-өзі дамыту және еркін өмір сүруді, 34,5%-ы жақсы білім алып, табысты маман болуды өмірлік мақсаты ретінде таңдаған. Бұл студент жастардың болашаққа белсенді түрде жоспар құрып, білім мен кәсіби дамуды маңызды ресурс ретінде қабылдайтынын көрсетеді.

Материалдық тұрақтылықты негізгі құндылық ретінде таңдағандар 6% болғанымен, қаржылық тәуелсіздікке бағдарланғандар 9,5% болды. Демек, материалдық әл-ауқат жастар үшін жеке мақсатпен қатар дербестік пен тұрақтылықтың құралы ретінде де қарастырылуы мүмкін. Рухани құндылықтар да құндылықтар жүйесінің құрамында сақталған.

Жалпы алғанда, қазіргі студенттердің өмірлік басымдықтарын отбасы, өзін-өзі дамыту, білім, кәсіби қалыптасу және еркіндік құндылықтарының үйлесуі арқылы сипаттауға болады. Бұл құндылықтардың арақатынасы әлеуметтік ортаға, білім беру жүйесіне, еңбек нарығына және цифрлық ақпараттық кеңістікке байланысты өзгеруі мүмкін.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Schwartz S. H. An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values // Online Readings in Psychology and Culture. – 2012. – Vol. 2, No. 1.

2. Inglehart R., Welzel C. Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence. – Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

3. Қазақстан Республикасының «Мемлекеттік жастар саясаты туралы» Заңы. – 2015 жылғы 9 ақпан, №285-V ҚРЗ.

4. Зерттеу авторларының 84 респондент арасында жүргізген сауалнамасы. – Google Forms, 2026